Islam and Health Journal
نشریه اسلام و سلامت
e-ISSN: 2383-191X p-ISSN:2383-2177
دانشگاه علوم پزشکی بابل

The Role of Spirituality in Mental Health during COVID-19 Pandemic: A Review Study

Fereshteh Araghian Mojarad (PhD) [1], Fatemeh Purbarar (MSc) [2], Tahereh Yaghoubi (PhD) [1]*

1. Traditional Medicine Research Center, Addiction Institute, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
2. Student Research Committee, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.

Article Type:
Review Paper

Received:
27 July 2022
Revised:
5 Feb. 2023
Accepted:
8 Feb. 2023
Published Online:
22 Feb. 2023

ABSTRACT

Background and aim: One of the most important aspects of human existence is spirituality. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) has experienced a crisis in today's world. Evidence and information on the impact of this stressful crisis on spiritual and mental health is scarce and highly variable. The aim of this study was to investigate the role of spirituality on mental health during the COVID-19 pandemic.

Materials and methods: In this narrative review study, the Persian studies were searched in Persian language databases such as Noormags, Alamnet, SID, Iran Medex and Magiran with the keywords: Spiritual Health, Spirituality, Coronavirus, COVID-19, Patient, during 2019-2021. The studies in English language were searched with the keywords: Spiritual Health, Spirituality, Coronavirus, COVID-19 and Patient, in PubMed and Scopus databases during 2019-2021. Besides, the search was done in Google Scholar database in Persian and English. Finally, 432 studies were found, of which 8 papers were included in the study by applying the inclusion and exclusion criteria and removing duplicate cases.

Findings: During the COVID-19 pandemic, spirituality had a positive effect on people's mental health. Spirituality leads to a reduction in fear of death, plays a mediating role in the negative effects of pervasive fear in terms of attitudes toward a positive future and the quality of relationships with family, and reduces depression and anxiety in those affected.

Conclusion: The results of the study indicate the need to pay attention to people's spirituality and mental health in relation to their personal and environmental health.

Keywords: **Spirituality, Mental health, COVID-19, Review study**

Cite this article: Araghian Mojarad F, Pourbarar F, Yagoubi T. The Role of Spirituality in Mental Health during COVID-19 Pandemic: A Review Study. Islam and Health Journal. 2022; 7(1): 9-16.

© The Author(s).
Publisher: Babol University of Medical Sciences

*Corresponding Author: Tahereh Yaghubi
Address: Traditional Medicine Research Center, Addiction Institute, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
E-mail: tyaghubi@mazums.ac.ir

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

Islam and Health Journal
نشریه اسلام و سلامت
دانشگاه علوم پزشکی بابل
e-ISSN: 2383-191X p-ISSN:2383-2177

نقش معنویت در سلامت روان طی پاندمی کووید-۱۹: یک مطالعه مروری

فرشته عراقیان مجرد (PhD) [۱]، فاطمه پوربرار (MSc) [۲]، طاهره یعقوبی (PhD) [۱*]

۱. مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل، پژوهشکده اعتیاد، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران.
۲. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران.

چکیده

نوع مقاله: مقاله مروری

دریافت: ۱۴۰۱/۵/۴

ویرایش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۶

پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۹

انتشار: ۱۴۰۱/۱۲/۳

سابقه و هدف: یکی از مهمترین ابعاد وجودی انسان معنویت می‌باشد. بیماری کووید-۱۹ به عنوان یک بحران در دنیای امروزی بوده است. شواهد و اطلاعات بسیار محدود و متفاوتی در مورد اثرات سلامت معنوی و روانی این حادثه استرس‌زا در دسترس است. این مطالعه با هدف بررسی معنویت بر سلامت روان در طی پاندمی کووید-۱۹ انجام شده است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه به‌صورت مرور روایتی انجام شد. در مطالعه حاضر، مطالعات فارسی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی زبان مانند Noormags، علم نت، SID، Iran Medex و Magiran با کلیدواژه‌های سلامت معنوی، معنویت، کرونا ویروس، کووید-۱۹ و بیمار از سال ۱۳۸۹تا ۱۴۰۰جستجو شد. برای جستجوی مطالعات به زبان انگلیسی از کلیدواژه‌های Spiritual health، Spirituality، Coronavirus، COVID-19 و Patient در پایگاه داده‌های PubMed و Scopus در بین سال ۲۰۲۱-۲۰۱۹ استفاده شد. همچنین جستجو در پایگاه اطلاعات Google Scholar به فارسی و انگلیسی انجام شد. در نهایت ۴۳۲ مورد مطالعه یافت شد که با اعمال معیارهای ورود و خروج و حذف موارد تکراری تعداد ۸ مقاله وارد مطالعه شد.

یافته‌ها: در پاندمی کووید-۱۹ معنویت تاثیر مثبت در سلامت روانی افراد داشته است. معنویت منجر به کاهش اضطراب مرگ، نقش میانجی‌گری بر اثرات نامطلوب اضطراب فراگیر بر نگرش به آینده مثبت و کیفیت رابطه با خانواده، کاهش افسردگی و اضطراب در افراد می‌شود.

نتیجه‌گیری: مطالعه حاضر نشان داد توجه به معنویت و سلامت روان در کنار بهداشت فردی و محیطی، از عوامل موثر برای مقابله با مشکلات و تنش‌های ناشی از بیماری‌ها است و پیشنهاد می‌گردد بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: معنویت، سلامت روان، کووید-۱۹، مطالعه مروری

استناد: فرشته عراقیان مجرد، فاطمه پوربرار، طاهره یعقوبی. نقش معنویت در سلامت روان طی پاندمی کووید- ۱۹. نشریه اسلام و سلامت. ۱۴۰۱؛ ۷(۱): ۱۶-۹.

© The Author(s)
Publisher: Babol University of Medical Sciences

* **مسئول مقاله:** طاهره یعقوبی

آدرس: مازندران، ساری، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل.

رایانامه: tyaghubi@mazums.ac.ir

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

مقدمه

انسان‌ها در شرایط دشوار و گرفتاری‌ها به خداوند أرحم‌الراحمین گرایش پیدا می‌کنند و از او کمک می‌خواهند. این حالت در فطرت تمام مردم دنیا دیده می‌شود (۱). انسان‌ها موجـوداتی چنـدبعـدی هـستند و نادیـده گرفتن هر یک از این ابعاد بخشی حیاتی از انسانیت افـراد را که بر کل زندگی تأثیر قابل توجهی دارد، حذف می‌کنـد. یکی از مهمترین ابعاد وجودی انسان معنویت مـی‌باشـد و شامل مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و امیدهایی اسـت که فرد را به یک وجود برتر متصل می‌نماید و با سـلامتی، احساس خوب بودن و بهبودی پیوند می‌دهد (۲ و ۳). معنویت دانش بنیادی است که سبب تسهیل فرآیند سازگاری با محیط می‌گردد. معنویت منجر به ارتقا اعتماد به نفس در افراد می‌شود. افزایش اعتماد به نفس منجر به ایجاد روحیه خوب و احساس شادابی می‌شود که در پی آن فرد دارای ذهنی آزاد و باز می‌شود (۴).

اکثر نظریه‌پردازان پرستاری از جمله واتسون، نیومن، نایتینگل، لنینگر و تراول بی به اهمیت معنویت و بررسی نیازهای معنوی بیماران، به عنوان یکی از مهمترین نقش‌های پرستاری تأکید کرده‌اند. با مراقبت معنوی، پیشرفت در بهبودی به سرعت حاصل می‌شود (۴). از منظر اسلامی، سلامت معنوی همچون چتری بر سلامت جسـمی، روانی، عاطفی و اجتماعی سایه افکنده است. انسان همیشه محتاج معنویت است؛ به خصوص در شرایط سخت روحی و گرفتاری‌هایی که تمام زندگی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهـد. اگـر زنـدگی بشـر از معنو یـت تهـی گـردد، هرج‌ومرج بر فکر و زندگی‌اش حاکم می‌شود و هیچ چیز قادر به پر کـردن جای خالی آن نخواهد بود (۵).

در پی بحران پاندمی بیماری کروناویروس در نقاط مختلف جهان، همه‌گیری کروناویروس در ایران به صورت رسمی در ۲۹بهمن ۱۳۹۸ تأیید شد (۶). کرونا ویروس در ایران نیز شیوع پیدا کرد و به سرعت سلامت جسمی، روانی و اجتماعی مردم را به خطر انداخت (۷). یکی از دغدغه‌های مهم، موضوع عدم امکان حضور مردم در عبادتگاه‌ها و مراکز مذهبی جهت برگزاری مراسم دعا و نیایش بود، که با توجه به توصیه نظام بهداشت و سلامت جهانی تعطیل یا به شدت محدود شده بودند (۸). برای چاره این مشکل و استفاده از معنویت در آرامش‌بخشی به مردم، برنامه‌ریزی برای انجام عبادات و آیین‌های دینی و معنوی در منازل و یا مکان‌های باز با حفظ فاصله اجتماعی و با کمک فضای مجازی آغاز شد (۹).

ارزیابی روانی و سلامت معنوی در قربانیان این اپیدمی و خانواده‌های آنها و نیز کارکنان پزشکی و داوطلبان، از اهمیت بسیاری برای کنترل بحران‌های همه‌گیر برخوردار است. این ارزیابی‌ها نه تنها برای انجام مداخلات ضروری و به موقع مفید خواهد بود؛ بلکه در کنترل و یا بهبود فاجعه همه‌گیری اجتماعی موثر است (۱۰). شواهد و اطلاعات بسیار محدود و متفاوتی در مورد اثرات سلامت معنوی و روانی این حادثه استرس‌زا در دسترس است که باید برای اجرای برنامه‌های مداخلاتی و کنترلی سریع، اطلاعات کافی به دست آورده شوند (۱۱).

بیماری کووید- ۱۹ به عنوان یک بحران در دنیای امروزی بوده و با بحران‌های گذشته متفاوت است، زیرا میلیون‌ها نفر را به کام مرگ فرو برده است. با توجه به ناامیدی علم پزشکی از درمان این بیماری گرایش به معنویت در بیماران مبتلا به کووید- ۱۹ افزایش یافته است (۱۲). شواهد و اطلاعات بسیار محدود و متفاوتی در مورد اثرات سلامت معنوی و روانی این حادثه استرس‌زا در دسترس است که باید برای اجرای برنامه‌های مداخلاتی و کنترلی سریع، اطلاعات کافی به دست آورده شوند (۱۳).

مطالعات صورت گرفته در این زمینه اگرچه اندک می‌باشند؛ اما مرور آنها می‌تواند به ارائه راهکار و یا پی بردن به نقاط قابل تامل و برنامه‌ریزی برای مطالعات اپیدمیولوژیکی و طراحی، اجرا و ارزشیابی مداخلات مناسب در جهت ارتقای سلامت معنوی کمک کند. برهمین اساس این مطالعه با هدف بررسی معنویت بر سلامت روان در طی پاندمی کووید -۱۹ انجام شده است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه به‌صورت مرور روایتی انجام شد. در مطالعه حاضر، مطالعات فارسی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی زبان مانند Noormags، علم نت، SID، Iran Medex و Magiran با کلیدواژه‌های سلامت معنوی، معنویت، کرونا ویروس، کووید-۱۹، بیمار از سال ۱۳۸۹تا ۱۴۰۰جستجو شد. برای جستجوی مطالعات به زبان انگلیسی از کلیدواژه‌های Spiritual health، Spirituality، Coronavirus، Covid-19 و Patient در پایگاه داده‌های PubMed و Scopus در بین سال ۲۰۲۱-۲۰۱۹ استفاده شد. همچنین جستجو در پایگاه اطلاعات Google Scholar به فارسی و انگلیسی انجام شد. معیارهای ورود شامل مقالات کامل فارسی و انگلیسی بوده است. معیارهای خروج شامل عدم دسترسی به مقاله کامل بوده است. مقالات مروری نیز از مطالعه خارج شدند. پس از جستجوی در بانک‌های اطلاعاتی۴۳۲ مورد مطالعه یافت شد که با اعمال معیارهای ورود و خروج و حذف موارد تکراری تعداد ۸ مقاله وارد مطالعه شد (شکل۱).

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

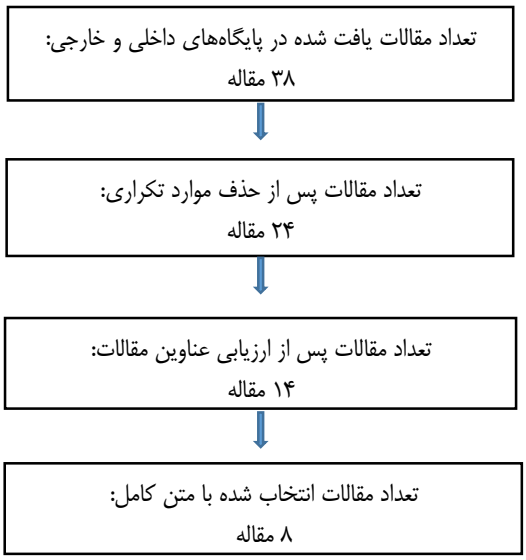

شکل ۱. فرآیند جستجو و انتخاب مقالات

یافته‌ها

از ۸ مطالعه مورد بررسی، ۷ مطالعه در ایران انجام شده بود. بیشتر مطالعات از نوع کمّی و فقط دو مطالعه بصورت کیفی بود (جدول ۱).

جدول ۱. مطالعات بررسی شده

نویسنده اول	سال	مکان	عنوان	نوع مطالعه- تعداد شرکت‌کنندگان	یافته‌ها
شهناز نوحی و همکاران (۱۴)	۱۳۹۹	ایران (گنبد کاووس)	نقش سلامت معنوی و مقابله مذهبی در پیش‌بینی اضطراب مرگ در بیماران مبتلا به ویروس کرونا	توصیفی- ۲۰۰ نفر از مبتلایان به کووید-۱۹	سلامت معنوی و مقابله مذهبی می‌تواند در کاهش اضطراب مرگ در بیماران مبتلا به کووید-۱۹ نقش به‌سزایی ایفا کند. می‌توان چنین بیان کرد با ارتقا سلامت معنوی بیماران اضطراب مرگ ناشی از کووید-۱۹ را کاهش داد.
Ilaria Coppola, et.al (۱۵)	۲۰۲۱	ایتالیا	Spiritual Well-Being and Mental Health During the COVID-19 Pandemic in Italy	مقطعی- ۱۲۵۰ نفر از مردان و زنان ایتالیایی	سلامت روان در پاندمی کووید-۱۹ کاهش می‌یابد و زنان نسبت به مردان از نظر سلامت روان در سطح پایین‌تری قرار دارند. یافته‌ها بیانگر آن بودند که سلامت معنوی نه تنها موجب افزایش سلامت روان و ذهن می‌شود، در ارتقا سلامت جسمی نقش محافظتی دارد.
محمد فرهوش و همکاران (۱۶)	۱۳۹۹	ایران	تدوین بسته امید درمانی با رویکرد اسلامی در مواجهه با پیامدهای روانشناختی همه‌گیری کرونا	کیفی- مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با امید	برنامه امید درمانی با رویکرد اسلامی، شامل هشت جلسه نود دقیقه‌ای می‌باشد و دارای ابعاد مثبت معنوی و روانشناختی است و منجر به انگیزه معنوی، کاهش افسردگی، اضطراب و تقویت توکل می‌شود.
مینو اسدزندی و همکاران (۵)	۱۳۹۹	ایران	ارزیابی تطبیقی رفتارهای سلامت معنوی مردم ایران در پاندمی کووید-۱۹ با شواهد دینی	کیفی از نوع تطبیقی- مصاحبه نیمه ساختار یافته	باورهای دینی به عنوان عامل انگیزشی اخلاقی، بر رفتارهای بهداشتی و سلامت معنوی مردم در بحران بیولوژیکی پاندمی کووید-۱۹ تاثیر مثبت داشت. پیروی جامعه از موازین بهداشتی، انجام خودمراقبتی معنوی، مراقبت در منزل، مشارکت خانواده در خدمات سلامت در سطوح پیشگیری با یافته‌های علمی و شواهد دینی هم‌خوانی داشت.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

نویسنده اول	سال	مکان	عنوان	نوع مطالعه- تعداد شرکت‌کنندگان	یافته‌ها
Mahlagha Dehghan, et.al (۱۷)	۲۰۲۰	ایران	the Relationship between Coronavirus Anxiety, Mindfulness and Spiritual Health in Patients with Cancer: A Survey in Southeast Iran	مقطعی- ۱۸۴ بیمار مبتلا به سرطان	میزان اضطراب در بیشتر افراد شرکت‌کننده به میزان شدید و متوسطی گزارش شد و هیچ ارتباط معناداری بین اضطراب بیماری کرونا و ذهن آگاهی و سلامت معنوی دیده نشد.
کامران شیوندی و همکاران (۱۸)	۱۳۹۹	ایران	تدوین مدل پیامدهای روانشناختی اضطراب ناشی از اپیدمی کروناویروس و بررسی نقش میانجی‌گری سلامت معنوی	توصیفی همبستگی- ۳۸۴ زن و مرد ساکن لرستان	اضطراب فراگیر تأثیری مثبت برسطح پرخاشگری و تأثیری منفی بر کیفیت رابطه خانواده و نگرش به آینده مثبت داشت. سلامت معنوی توانست اثرات نامطلوب اضطراب فراگیر بر نگرش به آینده مثبت و کیفیت رابطه با خانواده را میانجی-گری نماید، ولی اثر میانجی‌گرانه بر پرخاشگری نشان نداد.
Leila Moghtadaie (۱۹)	۲۰۲۰	ایران	The Relationship between Positive Leadership and Social Isolation with the Mediating Role of Spirituality at Work in the Pandemic of COVID-19 (Case Study: Teachers in Isfahan)	مطالعه موردی- ۱۵۰ معلم	افزایش معنویت در کار منجر به ارتقا خلاقیت صداقت، اعتماد و تعهد در کار، و افزایش احساس پیشرفت شخصی کارکنان می‌شود.
فاطمه عیسی زاده (۲۰)	۱۳۹۹	ایران	اثربخشی معنویت درمانی گروهی بر افسردگی، سلامت روان و سرمایه‌های روان‌شناختی در بهبودیافتگان از بیماری کووید-۱۹	مطالعه تجربی- ۴۰ نفراز زنان بهبودیافته از کووید-۱۹	معنویت درمانی، درمانی اثربخش در جهت بهبود افسردگی، سلامت روان و ارتقای سرمایه روان‌شناختی در بهبودیافتگان از بیماری کووید- ۱۹ است.

معنویت در سلامت روان افراد در طی پاندمی کرونا تاثیرات زیادی دارد. تنها یک مطالعه نشان داد که معنویت تاثیری در سلامت روان افراد ندارد که به‌نظر می‌رسد نتایج خودگزارشی بیماران ممکن است همیشه سطح معتبری از تأثیر روانی و اضطراب بیماران سرطانی را منعکس نکند. پژوهش مذکور یک مطالعه مقطعی است که به رابطه علت و معلولی نمی‌پردازد و نیاز به تحقیقات بیشتری در قالب طرح‌های طولی طولانی‌تر یا مطالعه مداخله‌ای می‌باشد. شرایط خاص بیماران سرطانی و دوره طولانی درمان می‌تواند بر متغیرهای ذهن‌آگاهی، سلامت معنوی و اضطراب ناشی از کرونا در این بیماران تأثیر بگذارد. معنویت در سلامت روان افراد در طی پاندمی کووید-۱۹ اثرات متعدد مثبتی دارد که در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. اثرات معنویت در سلامت روان افراد در طی پاندمی کووید-۱۹

اثرات معنویت در سلامت روان	
اثرات کاهنده	کاهش اضطراب مرگ، نقش میانجی‌گری بر اثرات نامطلوب اضطراب فراگیر بر نگرش به آینده مثبت و کیفیت رابطه با خانواده، کاهش افسردگی، اضطراب
اثرات افزاینده	افزایش سلامت روان و ذهن، ارتقا خلاقیت، صداقت، اعتماد و تعهد در کار، افزایش احساس پیشرفت شخصی کارکنان، بهبود افسردگی، سلامت روان و ارتقای سرمایه روان‌شناختی در بهبودیافتگان از بیماری کووید- ۱۹، پیروی جامعه از موازین بهداشتی، انجام خودمراقبتی معنوی، مراقبت در منزل، مشارکت خانواده در خدمات سلامت در سطوح پیشگیری و تقویت توکل

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف بررسی معنویت بر سلامت روان در طی پاندمی کووید -۱۹ انجام شده است. اگرچه مطالعات اندکی در این خصوص وجود دارد؛ ولی یافته‌ها حاکی از اثرات مثبت معنویت در سلامت روانی افراد است. معنویت منجر به کاهش اضطراب مرگ، نقش میانجی‌گری بر اثرات نامطلوب اضطراب فراگیر بر نگرش به آینده مثبت و کیفیت رابطه با خانواده، کاهش افسردگی و اضطراب در افراد می‌شود. پاندمی کرونا با ایجاد ترس، نگرانی و اضطراب در میان تمام اقشار اجتماعی همراه بوده است. در این راستا عواملی نظیر انتشار سریع، عدم وجود درمان‌های موثر دارویی و میزان مرگ و میر این بیماری، می‌تواند به شدت سلامت روان افراد مبتلا را تحت تاثیر خود قرار دهد (۲۱). در بررسی نتایج تحقیقات متعدد که بر روی بیماران مبتلا به کووید-۱۹ در کشور چین در طی انتشار بیماری انجام شده، تعدادی از این اختلالات روانشناختی از جمله اضطراب، ترس، افسردگی، تغییرات هیجانی، بی‌خوابی و اختلال استرس پس از سانحه با درصد شیوع بالا از این بیماران گزارش شده است (۲۲ و ۲۳). مطالعه کمالی و همکاران در مشهد نشان داد سلامت معنوی پایین، افسردگی، اضطراب و استرس پس از زایمان زنان مبتلا به پره‌اکلامپسی را بیشتر و آنها را مستعد به ابتلا به اختلال استرس پس از ضربه زایمان می‌کند (۲۴).

بیماری همه‌گیر کرونا بسیاری از مردم جهان را درگیرکرده است و با اعلام تعداد کشته‌شدگان در اثر این بیماری، اضطراب ناشی از مرگ ویروس کرونا هر روز افزایش می‌یابد. هنگامی که سلامت معنوی افراد پایین باشد، این احتمال وجود داردکه فرد دچار اختلالات روانی مانند احساس تنهایی، اضطراب و ازدست دادن معنا در زندگی شود. بیماران مبتلا به ویروس کرونا که سلامت معنوی آنها تقویت می‌شود، به طور مؤثری می‌توانند با بیماری خود سازگار شوند (۲۵). همچنین معنویت اثرات مفیدی بر روی افزایش سلامت روان و ذهن، ارتقا خلاقیت، صداقت، اعتماد و تعهد در کار و افزایش احساس پیشرفت شخصی کارکنان، بهبود افسردگی، سلامت روان و ارتقای سرمایه روان‌شناختی در بهبودیافتگان از بیماری کووید- ۱۹، پیروی جامعه از موازین بهداشتی، انجام خودمراقبتی معنوی، مراقبت در منزل، مشارکت خانواده در خدمات سلامت در سطوح پیشگیری و تقویت توکل دارد. افراد مبتلا به کرونا که هنگام مواجهه با رویدادهای منفی می‌کوشند تا رابطه‌ای قوی با خدا داشته باشند، از خدا می‌خواهند کمکشان کند که بر خشم وعصبانیت ناشی از ناکامی غلبه کنند؛ آنها به خدا توکل و بر عقاید مذهبی‌شان تکیه می‌کنند تا مشکلاتشان کم شود و از این‌رو، اشتغال ذهنی کمتری با مرگ دارند و اضطراب مرگ اندکی را نشان می‌دهند (۵). در مواردی که دشواری‌های طاقت‌فرسا، شخصیت انسان را در هم می‌کوبد و اراده را از وی می‌گیرد، اتکا به خداوند، اثری عمیق و انکارناپذیر در روح آدمی دارد. همان‌گونه که خداوند در آیه ۱۳۸ سوره آل عمران می‌فرماید: «اگر ایمان داشته باشید، نباید ترس و اندوه به خود راه دهید؛ زیرا شما با سرمایه ایمان بر دیگران برتری دارید». این آیه یادآور می‌شود که ایمان در برابر عوامل ناراحتی روانی، زره محکمی را برای روح ساخته و مصونیت خاصی را در انسان به وجود می‌آورد؛ از این‌رو، با تکیه به ایمان می‌توان ذهن و روح را ازغم آزاد ساخت و نقش رنج‌ها را از لوح دل زدود (۲۵). حجتی و همکاران بیان نمودند معنویت می‌تواند به عنوان یک روش مقابله‌ای با استرس و بحران‌های زندگی باشد که در بروز ناملایمت‌ها و استرس و سختی‌های زندگی به خصوص در زمان بیماری‌های مزمن، بیشتر اهمیت پیدا می‌کند (۲۶). آموزش معنویت موجب می‌شود تحمل پریشانی و تاب‌آوری بیشتر شود، تجربه‌های معنوی و مهارت‌های مقابله‌ای مثبت و کیفیت زندگی مرتبط با سلامت افزایش یافته، هیجان مثبت تقویت شده بر خلق تاثیر مثبت بگذارد (۲۷). امین حسینی و همکاران در مطالعات خود یافتند، در حیطه جایگاه سلامت معنوی در کووید ۱۹، مطالعات به تاثیر ایمان، اعتقادات مذهبی و معنوی بر فیزیولوژی انسان از جمله تقویت مقاومت جسمی و روانی پرداخته‌اند. همچنین از طرفی شواهد نشان می‌دهند، مداخلات مذهبی و معنوی نقشی کلیدی را در بحران سلامت فراگیر فعلی ایفا می‌کنند (۲۸).

از محدودیت‌های مطالعه، عدم دسترسی به برخی پایگاه داده‌ها و تعداد کمبود مطالعه در زمینه موضوع مورد مطالعه می‌باشد.

با توجه به اثرات مثبت معنویت بر سلامت روانی افراد در پاندمی کرونا می‌توان دریافت معنویت از عوامل موثر بر مقابله با مشکلات و تنش‌های ناشی از بیماری‌ها است و با فراهم آوردن ارتباط هماهنگ و یکپارچه بین نیروهای درونی، نقشی حیاتی در سازگاری با استرس و ارتقای سلامت افراد دارد؛ لذا ضرورت توجه به معنویت و سلامت روان افراد در کنار بهداشت فردی و محیطی، باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله از اصول اخلاق در پژوهش پیروی شده است. پژوهش به صورت مروری بوده و در نگارش مطالب بدون جانب‌داری و از منابع معتبر استفاده گردیده است.

تضاد منافع: نویسندگان اعلام می‌نمایند که تضاد منافعی در این پژوهش وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

از دانشگاه علوم پزشکی مازندران به جهت فراهم‌سازی امکان دستیابی به منابع الکترونیک و بانک‌های اطلاعاتی گوناگون تشکر و قدردانی می‌شود.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

References

1. Abolghasemi H, Khoshmohabat H. Spiritual Health Considerations in the Corona Crisis. Iranian Journal of Culture and Health Promotion. 2020; 4(1): 45-8. Available at: https://ijhp.ir/browse.php?a_id=188&sid=1&slc_lang=en [In Persian]
2. Cavendish R, Konecny L, Mitzeliotis C, Russo D, et al. Spiritual care activities of nurses using nursing interventions classification (NIC) labels. International Journal of Nursing Terminologies and classifications. 2003; 14(4): 113-24.
3. Ross L, Leeuwen RV, Baldacchino D, Giske T, McSherry W, et al. Student nurses perceptions of spirituality and competence in delivering spiritual care: A European pilot study. Nurse Education Today. 2014; 34(5): 697-702.
4. Purbarar F, Yaghubi T. Effect of Spirituality on Women's Resilience. Islam and Health Journal. 2021; 6(2): 59-68. Available at: http://iahj.ir/article-1-262-en.html [In Persian]
5. Mazaheri M, Fallahi Khoshknab M, Maddah SB, Rahgozar M. Nursing attitude to Spirituality and spiritual care. Payesh. 2009; 8(1): 31-37. Available at: http://payeshjournal.ir/article-1-631-en.html [In Persian]
6. Asadzandi M, Abolghasemi H, Javadi M, Sarhangi F. A Comparative Assessment of the Spiritual Health Behaviors of the Iranian Muslim in the COVID-19 Pandemic with Religious Evidence. J Mil Med. 2020; 22(8): 864-72. Available at: http://militarymedj.ir/article-1-2653-en.html [In Persian]
7. Worldometers. Worldometers coronavirus in Iran. 2021. Available at: https://www.worldometers.info/coronavirus/country/iran/. Accessed May 2, 2021.
8. Wu Z, McGoogan JM. Characteristics of and Important Lessons from the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Outbreak in China: Summary of a Report of 72 314 Cases from the Chinese Center for Disease Control and Prevention. JAMA 2020; 323(13): 1239-42.
9. Wikipedia. Impact of the COVID-19 pandemic on religion. June 22, 2022. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_2019%E2%80%9320_coronavirus_pandemic_on_religion
10. Law T. It's Like a Lifeline. "How Religious Leaders Are Helping People Stay Connected in a Time of Isolation". Available at: https://time.com/ 5813521/religion-coronavirus
11. Li Z, Ge J, Yang M, Feng J, Qiao M, Jiang R, et al. Vicarious traumatization in the general public, members, and non-members of medical teams aiding in COVID-19 control. Brain, Behavior, and Immunity. 2020; 88: 916-9.
12. Troyer EA, Kohn JN, Hong S. Are we facing a crashing wave of neuropsychiatric sequelae of COVID-19? Neuropsychiatric symptoms and potential immunologic mechanisms. Brain, Behavior, and Immunity. 2020; 87: 34-9.
13. Zabihi A, Ghanbari Ghale Sari M. Religious Beliefs and Spirituality in Patients with Covid-19 Disease. The First National Conference on Interventions in Crisis and Promoting Mental Health. Tehran. 2020. Available at: https://civilica.com/doc/1181900
14. Mirhosseini SH, Nouhi Sh, Janbozorgi M, Mohajer HA, Naseri Fadafan M. The role of spiritual health and religious coping in predicting death anxiety in patients with coronavirus. Studies in Islam and Psychology. 2020; 14(26): 29-42.
15. Coppola I, Rania N, Parisi R, Lagomarsino F. Spiritual well-being and mental health during the COVID-19 pandemic in Italy. Frontiers in Psychiatry. 2021; 12: 296.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

16. Farhoush M, Jahangirzadeh MR, Ahmadi MR, Hafezi M, Kashaninejad Abianeh M. Development of hope therapy package based on the Islamic approach in the face of the psychological consequences of coronary heart disease. Journal of Clinical Psychology. 2021; 13(2): 201-11. Available at: https://jcp.semnan.ac.ir/article_5181.html [In Persian]
17. Dehghan M, Namjoo Z, Zarei A, Tajedini H, Bahrami A, Zakeri MA. The Relationship between Coronavirus Anxiety, Mindfulness and Spiritual Health in Patients with Cancer: A Survey in Southeast Iran. Psychiatry Investigation. 2021; 18(5): 443-52.
18. Sheivandi K, Hasanvand F. Developing a model for the psychological consequences of corona epidemic anxiety and studying the mediating role of spiritual health. Culture Counseling. 2020; 11(42): 1-36. Available at: https://qccpc.atu.ac.ir/article_11002.html?lang=en [In Persian]
19. Moghtadaei L. The Relationship between Positive Leadership and Social Isolation with the Mediating Role of Spirituality at Work in the Pandemic of COVID-19 (Case Study: Teachers in Isfahan). Strategic Rssearch on Social Problems in Iran. Strategic Research on Social Problems in Iran. 2020; 9(2): 79-108. Available at: https://ssoss.ui.ac.ir/article_25001.html?lang=en [In Persian]
20. Eisazadeh F, Saffari Nia M. The Effectiveness of Group Spiritual Therapy on Depression, Mental Health and Psychological Capital in Recovering From Covid-19 Disease. Quran and Medicine. 2021; 5: 11-22. Available at: http://quranmed.com/article-1-383-en.html [In Persian]
21. Shahyad S, Mohammadi MT. Psychological Impacts of Covid-19 Outbreak on Mental Health Status of Society Individuals: A Narrative Review. J Mil Med. 2020; 22(2): 184-92. Available at: http://militarymedj.ir/article-1-2479-en.html [in Persian]
22. Yang L, Wu D, Hou Y, Wang X, Dai N, Wang G, et al. Analysis of psychological state and clinical psychological intervention model of patients with COVID-19. medRxiv. 2020.
23. Liu S, Yang L, Zhang C, Xiang YT, Liu Z, Hu S, et al. Online mental health services in China during the COVID-19 outbreak. The lancet Psychiatry. 2020; 7(4): e17-e8.
24. Kamali Z, Tafazoli M, Ebrahimi M, Hosseini MA, Saki A, Fayyazi Bardbar MR, et al. Comparing Spiritual Health and Perceived Stress in Women with Preeclampsia, affected and Unaffected by Postpartum Post-Traumatic Stress Disorder. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences. 2018; 28(166): 116-28. Available at: http://jmums.mazums.ac.ir/article-1-10965-en.html [in Persian]
25. Mohammadizadeh A, Askarizadeh G, Bagheri M. The Relationship between Spiritual Health and Death Anxiety in Patients with Multiple Sclerosis. Journal of Religion Health. 2017; 4(2): 20-28. Available at: http://jrh.mazums.ac.ir/article-1-335-fa.html [In Persian]
26. Hojjati H, Sarbani A, Alimohammadzadeh Kh. The Relationship between Daily Spiritual Experiences and Perceived Stress in the Spouses of War Veterans with Post-traumatic Stress. J Mil Med. 2017; 19(2): 135-42. Available at: http://militarymedj.ir/article-1-1578-en.html [In Persian]
27. Khaleghipour Sh, Masjedi M, Ahmadi Z. Effectiveness of Islamic Spiritual Therapy on the Lifestyle and the Percentage of the White Blood Cells in the Aged Depressed Subjects. Journal of Research in Psychological Health. 2016; 10(3): 16-29.
28. Bahramnezhad F, Housini A, Chegini N, Shiri M. A Review of the Importance of spiritual Health in the Care of COVID-19 Patients. Islamic Studies in Health, 2020; 4(2): 15-24. [In Persian]

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]